

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський національний технічний університет

Кафедра міжнародних економічних відносин

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Методичні вказівки

до вивчення дисципліни

для студентів спеціальності 073 Менеджмент

(Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський національний технічний університет

Кафедра міжнародних економічних відносин

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Методичні вказівки

до вивчення дисципліни

для студентів спеціальності 073 Менеджмент

(Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності)

Затверджено на засіданні
кафедри
міжнародних економічних
відносин,
Протокол № 13 від 22 червня
2018р.

Корпоративне управління. Методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності) / Укладачі: Романюк Л.М., к.е.н., доцент;— Кропивницький: ЦНТУ, 2018.—50с.

Відповідальний за випуск — Миценко І.М., д.е.н., професор, академік АЕНУ

Рецензент: к.е.н., доцент Сухомлин М.О.

Вступ

Проблема побудови та ефективного функціонування корпоративного сектору є однією з найгостріших в українській економіці. Для проведення відповідної державної політики було створено спеціальні державні установи – Фонд державного майна України (ФДМУ), Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР), Національне агентство України з управління державними корпоративними правами (НАУДКП).

Метою викладання курсу “Корпоративне управління” є надання комплексу знань економіко-правового характеру про особливості взаємовідносин між учасниками у системі корпоративного управління, для якої характерно відокремлення функцій власника та менеджера.

Основними розділами та питаннями, які є базовими для викладання дисципліни, є такі: суть корпоративного управління; його суб’єкти та об’єкти; функції корпоративного управління; формування і реалізація корпоративних інтересів; особливості й організаційно-правові ознаки корпоративних структур, їх класифікація; моделі корпорацій, корпоративна реструктуризація економіки України; державний корпоративний сектор; система корпоративних відносин, структура управлінських органів корпоративних утворень та принципи їх функціонування; форми корпоративного контролю; управління капіталом у корпораціях, методи оцінки капіталу; обіг корпоративних цінних паперів; корпоративні інститути та проблеми захисту прав власності; державне регулювання корпоративного сектору; депозитарна система, управління рухом корпоративних цінних паперів; фондовий ринок та роль фінансових посередників.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати: основні тенденції розвитку корпоративних структур на сучасному економічному етапі, міжнародні стандарти корпоративного управління, особливості управління корпоративною організацією в Україні, законодавчі акти, що регулюють корпоративні відносини в Україні.

уміти: виконувати необхідні розрахунки щодо визначення норми цінних паперів, розміру дивіденду, ринкової ціни акцій, ефекту фінансового важеля, визначення оптимальної структури капіталу, визначення вірогідності банкрутства; обирати найбільш ефективні шляхи розвитку, досягати оптимального рівня задоволення інтересів та потреб суб'єктів корпоративних відносин; використовувати набуті знання у практичній діяльності.

1.3міст дисципліни «Корпоративне управління» за темами

№ п/п	Назва теми
1	Сутність корпоративного управління та формування і реалізація корпоративних інтересів
2	Особливості й організаційно-правові ознаки корпоративних структур
3	Стандарти і моделі корпоративного управління
4	Форми корпоративного капіталу та фінансові посередники в системі управління
5	Розкриття інформації про діяльність корпоративного товариства
6	Контроль над акціонерним товариством. Захист прав акціонерів
7	Процедури перетворення корпорацій
8	Корпоративна культура
9	Оцінка результатів діяльності акціонерного товариства

Тема 1. Сутність корпоративного управління та формування і реалізація корпоративних інтересів

- 1.Суть та характеристика корпоративного управління.
- 2.Взаємодія корпорацій з органами державного регулювання.

На сьогодні у світовій економічній літературі не існує єдиного визначення корпоративного управління.

Високий вплив корпорацій на економічні процеси та суспільство в цілому обумовлює існування приватного, суспільного, нормативного, економічного та управлінського підходів щодо визначення корпоративного управління. Сутність названих підходів розкрито у табл. 1.

Існування значної кількості тлумачень та підходів до визначення корпоративного управління свідчить про велике коло суб'єктів та відносин,

що підпадають під його регулювання. Корпоративне управління поєднує різних учасників корпоративних відносин, кожний з яких дбає про свої власні інтереси та визначає процедури та механізм взаємодії суб'єктів корпоративного сектору економіки.

Таблиця 1.

Підходи до визначення сутності корпоративного управління

Підхід	Сутність корпоративного управління
Приватний (внутрішня архітектура)	Вибір найкращих механізмів управління і розподілу власності між різними групами учасників корпоративних відносин
Суспільний (зовнішні відносини)	Регулювання відносин між корпорацією (корпоративним сектором економіки) і суспільством
Нормативний	Формування законодавчої та нормативної бази, а також кодексу принципів, що регламентують права, обов'язки та відповідальність суб'єктів корпоративного сектору
Економічний	Управління економічною діяльністю корпорації або корпоративного сектору економіки з метою підвищення ефективності їх діяльності та збалансованого розвитку
Управлінський	Управління системою взаємовідносин між органами управління, посадовими особами корпорації, акціонерами та іншими зацікавленими особами

Корпоративне управління – це система впливу на учасників корпоративних відносин з метою ефективного використання об'єднаного капіталу.

Завдання корпоративного управління:

– створення ефективного механізму аналізу, поточного і стратегічного управління, прийняття управлінських рішень і контролю за діяльністю акціонерного товариства;

– забезпечення однакового й справедливого ставлення до всіх акціонерів (у тому числі до тих, що володіють дрібними пакетами акцій та іноземних) і можливості використання ефективних засобів захисту у разі порушення їх прав;

– узгодження інтересів акціонерів, менеджерів, працівників, клієнтів, партнерів і постачальників акціонерного товариства, держави й громадськості.

Групи чинників, що впливають на корпоративне управління:

- тип власності у певному національному середовищі;
- специфіка законодавства та нормотворчості;
- схильність суспільства до прямого тиску на корпорації;
- структура директорських рад.

Одним із найважливіших елементів зовнішньої сфери корпоративного управління є державне регулювання корпоративного сектору. В цілому державне регулювання як один із напрямів корпоративного управління виходить за рамки безпосередньо управління державними підприємствами та господарськими товариствами корпоративного типу. Держава так чи інакше регулює різнобічні аспекти діяльності корпоративних підприємств.

Регулювання здійснюється ***органами загальної та спеціальної компетенції***. Такий підхід характерний практично для всіх країн. На рівні законодавчих органів видаються правові акти, що мають силу закону і регламентують загальні основи функціонування корпоративного сектору. На рівні органів спеціальної компетенції це, наприклад, Комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка видає підзаконні акти, що є обов'язковими приписами для учасників корпоративного управління. Нижче розміщені саморегулівні організації — фондові біржі, Національна асоціація дилерів з цінних паперів, клірингові корпорації та Рада муніципальних органів регулювання цінних паперів.

Важливим напрямом корпоративного управління з боку держави є ***державне регулювання ринку цінних паперів***.

Важливим напрямком державного регулювання ринку цінних паперів та корпоративного сектору також є ***розроблення норм і контроль за дотриманням антимонopolного законодавства*** на ринку цінних паперів, контроль за системами ціноутворення, встановлення правил і стандартів

здійснення операцій і контроль за їх дотриманням та інші елементи зовнішнього корпоративного управління.

Функції державного регулювання корпоративного сектору

До функцій державного регулювання можна віднести такі: створення системи захисту прав інвесторів і контролю за дотриманням цих прав емітентами цінних паперів та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, контроль за достовірністю інформації, що надається емітентами та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, контролюючим органам, видавання спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів та забезпечення контролю за такою діяльністю, заборона та припинення на певний термін професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності спеціального дозволу (ліцензії) на цю діяльність і притягнення до відповідальності за здійснення такої діяльності згідно з чинним законодавством.

Самостійна робота

1. Ретроспективний огляд становлення корпоративного сектора у світовій економіці.
2. Чинники розвитку корпоративного сектора в Україні на основі розвитку процесу приватизації.

Література

1. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
2. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
3. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.

4. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.rid.ru>
5. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: (Монография) / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский та ін.]. -Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 232 с.
6. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 2. Особливості й організаційно-правові ознаки корпоративних структур

- 1.Органи управління акціонерним товариством та його функції.
- 2.Акція – інструмент механізму корпоративного управління.

Система корпоративного управління в акціонерному товаристві повинна забезпечувати:

- стратегічне управління товариством;
- ефективний нагляд за діяльністю правління з боку спостережної ради;
- відповідальність самої ради перед акціонерами.

Основними принципами побудови системи органів управління акціонерного товариства є:

- 1) розмежування компетенції між органами управління;
- 2) централізація функцій управління й контролю за діяльністю товариства;
- 3) використання в управлінні методу «підпорядкування меншості - більшості»;
- 4) застосування важелів управління, спрямованих на захист інтересів меншості.

Відповідно до діючого законодавства кожне товариство повинно мати статут. Статут є основним документом товариства що має юридичну чинність

та регламентує питання діяльності Товариства, а також основні права та обов'язки акціонерів.

Статут повинен містити відомості про: вид господарської діяльності Товариства; місцезнаходження; мету та предмет діяльності; склад засновників та учасників; розмір та порядок створення статутного фонду; відомості про типи та категорії акцій; порядок розподілу прибутку; Порядок внесення змін до установчих документів; порядок реорганізації та ліквідації.

Загальні збори акціонерів — вищий орган товариства. Основне призначення загальних зборів полягає у формуванні волі товариства, рішенні основних питань його діяльності.

Компетенція загальних зборів

Загальні збори можуть вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства, якщо вони внесені до порядку денного.

Питання, що належать до виключної компетенції загальних зборів:

- 1) визначення основних напрямів діяльності акціонерного товариства;
- 2) внесення змін до статуту товариства;
- 3) прийняття рішення про анулювання викуплених акцій;
- 4) прийняття рішення про зміну типу товариства;
- 5) прийняття рішення про розміщення акцій;
- 6) прийняття рішення про збільшення статутного капіталу товариства;
- 7) прийняття рішення про зменшення статутного капіталу товариства;
- 8) прийняття рішення про дроблення або консолідацію акцій;
- 9) затвердження положень про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію (ревізора) товариства, а також внесення змін до них;
- 10) затвердження інших внутрішніх документів товариства, якщо інше не передбачено статутом товариства;
- 11) затвердження річного звіту товариства;
- 12) розподіл прибутку і збитків товариства;
- 13) прийняття рішення про викуп товариством розміщених ним акцій;

- 14) прийняття рішення про форму існування акцій;
- 15) затвердження розміру річних дивідендів;
- 16) прийняття рішень з питань порядку проведення загальних зборів;
- 17) обрання членів наглядової ради, затвердження умов цивільно-правових або трудових договорів, що укладатимуться з ними, встановлення розміру їх винагороди, обрання особи, яка уповноважується на підписання цивільно-правових договорів з членами наглядової ради;
- 18) прийняття рішення про припинення повноважень членів наглядової ради;
- 19) обрання голови та членів ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень;
- 20) затвердження висновків ревізійної комісії (ревізора), прийняття рішення про дострокове припинення їх повноважень;
- 21) прийняття рішення про виділення та припинення товариства, про ліквідацію товариства, обрання ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу між акціонерами майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу;
- 22) прийняття рішення за наслідками розгляду звіту наглядової ради, звіту виконавчого органу, звіту ревізійної комісії (ревізора);
- 23) затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства;
- 24) обрання комісії з припинення діяльності акціонерного товариства;
- 25) вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів згідно із статутом або положенням про загальні збори товариства.

До виключної компетенції загальних зборів статутом товариства і законом може бути віднесено вирішення й інших питань.

Повноваження з вирішення питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані іншим органам

товариства.

Робочі органи загальних зборів

До робочих органів загальних зборів акціонерів входять голова зборів, секретар, лічильна комісія, протокольна комісія, реєстраційна комісія (створення комісій не є обов'язковим).

Робочі органи загальних зборів

До робочих органів загальних зборів акціонерів входять голова зборів, секретар, лічильна комісія, протокольна комісія, реєстраційна комісія (створення комісій не є обов'язковим).

Голова керує роботою загальних зборів акціонерів, оголошує питання порядку денного й надає слово промовцям, проводить голосування з питань порядку денного й повідомляє результати голосування.

Секретар зборів веде протокол. У протоколі детально відображаються всі обговорені питання, результати голосування, ухвалені рішення.

Реєстраційна комісія проводить реєстрацію акціонерів, що прибули на збори.

Лічильна комісія займається організацією голосування, підрахунком голосів й підведенням підсумків. Обов'язком лічильної комісії є ознайомлення акціонерів із процедурою голосування з кожного питання. Лічильну комісію доцільно формувати лише у тому разі, якщо кількість учасників перевищує 50 осіб.

Акція (від лат. actio – розпорядження, претензія) – безстроковий документ, що підтверджує право власника на частину спільного капіталу.

Акції за умов розвиненого фондового ринку виконують кілька важливих функцій:

- акумулюють і залучають до господарського обігу вільний фінансовий капітал;
- забезпечують вільне переміщення інвестиційних ресурсів та підвищення ефективності їх використання;
- виступають об'єктивним індикатором розподілу капіталу за сферами,

галузями, видами діяльності, а також показниками ефективності його функціонування;

- створюють гнучкий механізм зміни суб'єктів власності;
- сприяють демократизації управління діяльністю суб'єктів господарювання, є засобом виконання співвласниками корпорацій фінансового контролю;
- забезпечують інвесторам джерело доходу, що перевищує розмір депозитного відсотка.

Види акцій

Акція як цінний папір має відповідні ознаки. За основними ознаками акції класифікуються так:

- іменні та на пред'явника;
- прості або привілейовані;
- з правом голосу або без такого права ("безголосі");
- з номінальною вартістю або без номінальної вартості.

За формою існування акції поділяються на паперові (документарні) і бездокументарні (їх особливості визначені Законом України "Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні").

Документарна форма акції як цінного папера — це паперовий бланк з визначеними реквізитами. На кілька акцій акціонеру може видаватися сертифікат.

Бездокументарна форма акції — це здійснений зберігачем обліковий запис, який є підтвердженням права власності на акцію. Зберігачем може бути саме АТ-емітент або за договором з ним комерційний банк чи торговець цінними паперами.

Відповідно до законодавства України акціонерне товариство може здійснювати розміщення акцій двох типів - простих та привілейованих. Статутом товариства може передбачатися розміщення одного чи кількох класів привілейованих акцій, що надають їх власникам різні права.

Самостійна робота.

1. Історія виникнення та розвитку корпоративної форми господарювання.
2. Поняття та ознаки корпорації.
3. Сучасні підходи до визначення корпоративного управління.
4. Суб'єкти та об'єкти корпоративного управління.

Література.

1. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
2. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
3. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
4. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 3. Стандарти й моделі корпоративного управління

1. Міжнародні стандарти корпоративного управління.
2. Моделі корпоративних відносин.
 - 2.1. Англо-американська модель.
 - 2.2. Японська модель.
 - 2.3. Німецька модель .

У формуванні загальних підходів до принципів корпоративного управління активну участь беруть не тільки уряди великої кількості країн, але й недержавні організації та групи. Результатом такої роботи стала поява в різних країнах, так званих, кодексів корпоративного управління – зведень добровільно прийнятих стандартів та внутрішніх норм, що встановлюють і

регулюють порядок корпоративних відносин. Вони регулюють практику корпоративної поведінки, зокрема питання забезпечення прав акціонерів і підзвітність керівництва компаній.

Структура управління корпорацією (акціонерним товариством) у конкретній країні визначається декількома факторами:

- законодавством і різними нормативними актами, що регулюють права й обов'язки всіх зацікавлених сторін;
- фактично сформованою структурою управління в даній країні;
- статутом кожного акціонерного товариства.

Основні ознаки або елементи кожної моделі - це:

- ключові учасники акціонерного товариства або корпорації;
- розмір пакетів акцій;
- кількість акціонерів, що безпосередньо беруть участь в управлінні корпорацією;
- склад ради директорів (або рад - у німецькій моделі);
- законодавчі норми;
- вимоги до розкриття інформації для корпорацій, включених у лістинг;
- корпоративні дії, що потребують схвалення акціонерів;
- механізм взаємодії між ключовими учасниками.

Англо – американська модель застосовується в акціонерних товариствах (корпораціях) Великобританії, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії й деякими іншими країнами. Для неї характерна наявність індивідуальних і незалежних акціонерів, тобто не пов'язаних з корпорацією зовнішніх акціонерів, (акціонерів-аутсайдерів).

У цій моделі присутні такі учасники корпоративних відносин.

Менеджери - представники вищої ланки управління корпорацією, відповідальні за реалізацію її стратегії.

Директори. Цю групу становлять як представники акціонерів, так і представники менеджменту, що входять до Ради корпорації.

Акціонери, або власники акцій товариства.

Англо-американська модель розвивається в умовах вільного ринку й передбачає поділ функцій володіння й управління в найбільш великих корпораціях. Інвестори не несуть юридичної відповідальності за дії корпорації. Вони віддають функції управління менеджерам - найманим робітникам корпорації, професійним управляючим і платять їм за виконання цих функцій як своїм агентам щодо ведення справ. Плата за поділ володіння й контролю називається «агентськими послугами».

Інтереси акціонерів і менеджерів не завжди збігаються. Корпоративне законодавство, що діє в країнах, які застосовують англо-американську модель управління, вирішують ці протиріччя різними способами. Найважливіший з них - це обрання акціонерами Ради директорів, що стає їхньою довіреною особою й починає виконувати фідучіарні (від. англ. *fiduciary* – куратор, довірена особа) зобов'язання, тобто діяти на користь акціонерів при здійсненні функції контролю за управлінням.

Німецька модель корпоративного управління істотно відрізняється від англо-американської і японської. Вона використовується в німецьких і австрійських корпораціях, деякі її елементи наявні у практиці корпоративних відносин у Нідерландах і Скандинавії та застосовуються в деяких корпораціях Франції й Бельгії.

Існує три основних особливості німецької моделі, що відрізняють її від інших моделей.

Особливістю німецької моделі є двоступенева система управління: наявність спостережної ради і виконавчої ради. Спостережна рада повністю складається з незалежних директорів, а виконавча – це менеджмент компанії.

Основними акціонерами в Німеччині є банки й корпорації.

Корпорації Японії - це самодостатні, універсальні багатогалузеві економічні комплекси, до структури яких входять фінансові установи (банки, страхові, трастові компанії), торговельні фірми, а також виробничі підприємства, що складають повний спектр галузей господарства. Широке

використання корпораціями залучених коштів - одна з причин японських економічних досягнень. Тому обов'язково членом корпорації, її стрижнем є головний банк, що контролює велику мережу філій і дочірніх банків. Практично кожна японська корпорація має тісні відносини зі своїм ключовим банком.

Самостійна робота

1. Моделі корпоративного управління різних країн.
2. Європейська спрямованість корпоративної системи України.

Література

1. Баффетт У. Ессе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блумгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блумгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 4. Роль депозитарної системи в корпоративному управлінні

1. Сутність депозитарної системи.
2. Депозитарії та зберігаючі цінних паперів.
3. Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.
4. Особливості переходу прав власності на корпоративні права.

Ключовими питаннями теорії та практики цінних паперів є питання, пов'язані з передачею права власності на цінні папери та прав за цінними паперами. Передача зазначених прав відбувається різними способами залежно від видів цінних паперів.

Емісійні цінні папери. Передача права власності на емісійні цінні папери та прав за ними здійснюється в Національній депозитарній системі України (далі – НДСУ) за допомогою виконання своїх функцій, пов'язаних із здійсненням професійної діяльності на ринку цінних паперів (що розглядалося вище) учасниками НДСУ, які є одночасно учасниками ринку цінних паперів.

Неемісійні цінні папери, зокрема векселя, передаються новому власнику за окремими правилами (шляхом вчинення індосаменту). Права за простим векселем не передаються. Будь-який переказний вексель, навіть виданий без прямого застереження про наказ, може бути переданий шляхом індосаменту. Тому векселі не передаються шляхом обліку в системі реєстру власників іменних цінних паперів або у системі депозитарного обліку прямими учасниками НДСУ.

Структура НДСУ

Національна депозитарна система складається з двох рівнів.

Нижній рівень - це зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів, та реєстроутримувачі;

Верхній рівень - це Національний депозитарій України (далі – НДУ), депозитарії та клірингові депозитарії.

Крім того, відповідно до Закону України „Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні” N 710/97 від 10.12.97 р. у депозитарній системі прийнято виділяти прямих та опосередкованих учасників.

Прямі учасники – це депозитарії, зберігачі та реєстратори власників цінних паперів, які здійснюють такі види діяльності:

- зберігання і обслуговування обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах та операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів;
- кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів;
- ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

До опосередкованих учасників відносять емітенітів організаторів торгівлі цінними паперами, торговців цінними паперами.

Що стосується банків, то вони можуть бути як прямими учасниками НДСУ, виконуючи функції зберігача або реєстроутримувача, так і опосередкованими учасниками НДСУ, виконуючи функції торговця цінними паперами, а акціонерні банки – ще й емітента.

НДСУ має забезпечити виконання таких завдань:

- 1) стандартизацію обліку цінних паперів згідно з міжнародними стандартами;
- 2) уніфікацію документообігу щодо операцій з цінними паперами і нумерацію цінних паперів, розміщених в Україні згідно з міжнародними стандартами;
- 3) відповідальне зберігання всіх видів цінних паперів як у “документарній”, так і в “бездокументарній” формах;
- 4) реальну поставку з рахунку в цінних паперах з одночасною оплатою грошей відповідно до розпоряджень клієнтів;
- 5) акумулювання доходів за цінними паперами та їх розподіл за рахунками;
- 6) регламентацію та обслуговування механізмів позики та застави цінних паперів;

7) надання послуг щодо виконання обов'язків номінального утримувача іменних цінних паперів;

8) розроблення, впровадження, обслуговування і підтримку комп'ютеризованих систем обслуговування обігу рахунків у цінних паперах і здійснення грошових виплат, пов'язаних з банківськими та/або іншими системами грошового клірингу на щоденній чи іншій регулярній основі.

Депозитарій цінних паперів

Депозитарій цінних паперів (далі – депозитарій) є прямим учасником НДСУ верхнього рівня. Депозитарієм є юридична особа, яка провадить виключно депозитарну діяльність із зберігання і обслуговування обігу цінних паперів та операцій емітента щодо розміщених ними цінних паперів. Установчими документами депозитарію депозитарна діяльність повинна зазначатися як виключна професійна діяльність і може поєднуватися лише з розрахунково-кліринговою діяльністю.

Кліринговий депозитарій цінних паперів. Професійна розрахунково-клірингова діяльність за операціями щодо цінних паперів здійснюється виключно депозитаріями. Для здійснення діяльності за операціями щодо цінних паперів депозитарій має відповідати всім вимогам депозитарію цінних паперів та додатково одержати відповідну ліцензію ДКЦПФР, після чого депозитарій набуває статусу клірингового депозитарію. Статутом депозитарію повинно передбачатися здійснення клірингу та розрахунків за правочинами (угодами) щодо цінних паперів.

Нижній рівень прямих учасників НДСУ

Зберігач - комерційний банк або торговець цінними паперами, який має ліцензію на зберігання та обслуговування обігу цінних паперів і операцій емітента з цінними паперами на рахунках у цінних паперах як щодо тих цінних паперів, що належать йому, так і тих, які він зберігає згідно з договором про відкриття рахунку в цінних паперах; при цьому зберігач не може вести реєстр власників цінних паперів, щодо яких він здійснює угоди.

Реєстратор - юридична особа - суб'єкт підприємницької діяльності,

який одержав у встановленому порядку ліцензію на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Діяльність щодо ведення реєстрів власників іменних цінних паперів здійснює емітент або реєстратор.

Емітент може вести власний реєстр самостійно, якщо кількість власників цінних паперів не перевищує кількості, визначеної Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та за умови правильної організації ведення реєстру.

Реєстратор веде реєстр власників іменних цінних паперів на умовах договору, що укладається з емітентом цінних паперів.

Типова форма договору затверджується Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Самостійна робота.

1. Основні функції реєстратора в корпоративному управлінні.
2. Національний депозитарій України.
3. Відносини НДУ з державою.

Література.

1. Баффетт У. Ессе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блумгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блумгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.

5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 5. Форми корпоративного капіталу та фінансові посередники в системі управління

1. Поняття корпоративної власності.
2. Способи формування капіталу.
3. Суть фінансового посередництва і його функції.
4. Види діяльності фінансових посередників.
5. Інститути спільного інвестування.

Капітал - це накопичений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу та тісно пов'язаний із факторами часу, ризику та ліквідності.

Вартісний цикл капіталу - зміна сумарної вартості капіталу за період його повного обороту.

У разі ефективного використання капіталу в процесі вартісного циклу його сумарна вартість збільшується і навпаки, у випадку неефективних дій - зменшується.

Як фактор виробництва капітал у процесі обороту функціонує у трьох основних формах: грошовій, виробничій і товарній.

В Україні власність господарського товариства вважається колективною, а капітал може складатися із таких елементів:

- майна, що було передане йому у власність засновниками;

- продукції, виробленої товариством у результаті господарчої діяльності;
- отриманих доходів;
- іншого майна, що придбане у відповідності до законодавчих норм.

Для формування статутного капіталу забороняється використовувати:

- бюджетні кошти;
- кошти, одержані в кредит та під заставу.

З моменту передачі внесків до статутного капіталу акціонери набувають корпоративні права, а товариство – право розпоряджатися отриманими коштами на свій розсуд.

Резервний капітал створюється для забезпечення стабільної діяльності господарських товариств. Найчастіше резервний капітал використовують для покриття збитків товариства, для збільшення статутного капіталу, виплати дивідендів за привілейованими акціями, погашення заборгованості у разі ліквідації товариства тощо.

Розмір резервного капіталу не може бути меншим ніж 15% від величини статутного капіталу.

Формування резервного капіталу проводиться шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків від суми чистого прибутку товариства за рік.

У широкому розумінні фінансові посередники характеризуються як компанії, що надають своїм клієнтам послуги в області інвестування. Крім того, фінансові посередники можуть визначатися також як інструменти, що організують безпосереднє регулювання попиту й пропозиції на фінансові ресурси в економіці, як основні суб'єкти ринку капіталів. Функції фінансових посередників: професійне виконання ряду операцій на фондовому ринку; залучення вільних інвестиційних ресурсів і спрямування їх у корпоративний сектор; зниження ризиків; консультативна.

Види діяльності фінансових посередників: випуск цінних паперів;

комісійна діяльність з цінних паперів; комерційна діяльність з цінних паперів.

Інститут спільного інвестування (ІСІ) – організація, що залучає кошти інвесторів з метою їхнього подальшого вкладення в цінні папери, корпоративні права, нерухомість та інші активи.

Корпоративний інвестиційний фонд – це юридична особа, яка створюється у формі відкритого акціонерного товариства. Фонд випускає акції і продає їх всім бажаючим інвесторам.

Пайовий інвестиційний фонд (ПІФ) – на відміну від корпоративного інвестиційного фонду не є юридичною особою. ПІФ за законодавством – це активи, які належать інвесторам на правах спільної власності й перебувають в управлінні компанії з управління активами.

ІСІ можуть бути **строковими** – створеними на певний строк і **безстроковими** – час існування яких не обмежений.

Крім того, законом передбачене існування **відкритих, інтервальних і закритих** фондів.

Відкритий фонд зобов’язаний викуповувати інвестиційні сертифікати на першу вимогу своїх вкладників, при цьому оборот інвестиційних сертифікатів (ІС) заборонений на вторинному ринку.

Інтервальний фонд викупає власні інвестиційні сертифікати не менше одного разу на рік, але в певні інтервали часу, які визначені в Регламенті фонду, зареєстрованому в ДКЦП та ФР.

Закритий фонд зобов’язаний викуповувати паї тільки після закінчення строку свого існування, тобто при реорганізації або ліквідації. ІС вільно котируються на вторинному ринку.

Самостійна робота

- 1.Механізм діяльності пенсійних фондів як учасників процесу корпоративного управління.
- 2.Функції інституційних інвесторів в корпоративному управлінні.

Література

- 1.Баффетт У. Эссе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
- 3.Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rid.ru>.
7. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 6. Розкриття інформації про діяльність корпоративного товариства

- 1.Сутність розкриття інформації в акціонерному товаристві.
- 2.Система розкриття інформації.
- 3.Надання товариством інформації своїм акціонерам.

Для регулювання інформаційного поля в корпорації, визнання частини інформації комерційною таємницею рада АТ затверджує перелік інформації, відкритої для ознайомлення акціонерів. Іноді розробляються положення, які регулюють інформаційні потоки в корпорації. Вони часто мають назву "Про ознайомлення з інформацією в АТ", "Про комерційну таємницю в АТ".

Практично в усіх товариствах документами, відкритими для ознайомлення акціонерів, є свідоцтво про реєстрацію АТ, статут із змінами та доповненнями; установчий договір, ліцензії, що дозволяють АТ займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами, фінансовий звіт та баланс з додатками за підсумками кварталів та року, внутрішні нормативні акти. Для регулювання цих відносин розробляють і затверджують положення, яке встановлює право акціонера на отримання інформації про діяльність АТ, обов'язки правління та структурних підрозділів щодо надання такої інформації акціонерам, обмеження доступу до інформації.

Під *управлінською інформацією* розуміють нові корисні дані, що надходять в інформаційні канали та підтверджують або змінюють управлінські рішення менеджерів.

Найважливішими, з практичної точки зору, властивостями інформації є цінність, достовірність та актуальність.

Цінність інформації — визначається забезпеченням можливості досягнення мети, поставленої перед отримувачем інформації.

Достовірність — відповідність отриманої інформації об'єктивній реальності навколишнього світу. У властивості достовірності виділяються безпомилковість та істинність даних.

Основними принципами розкриття інформації про товариство є:

- регулярність надання;
- оперативність надання;
- доступність для акціонерів та інших зацікавлених осіб;
- надійність інформації;
- повнота її змісту;
- рівні права при наданні інформації для усіх груп одержувачів.

Відповідно до вимог законодавства товариство повинне розкривати інформацію :

- щодо випуску цінних паперів;

- регулярну інформацію про емітента;
- особливу інформацію про емітента.

В інформацію про *емісію цінних паперів* мають бути включені такі відомості:

- 1) інформація про емітента (назва, адреса, предмет діяльності, кількість акціонерів, кількість працівників, фактори ризику);
- 2) інформація про цінні папери (кількість та види акцій, перелік та результати попередніх емісій, заплановані емісії);
- 3) інформація про юридичних осіб, послугами яких користується емітент (реєстратор емітента, зберігач цінних паперів, депозитарій емітента, торговці цінними паперами, аудитори);
- 4) інформація про фінансовий стан емітента (дані балансу, дані фінансового звіту, результати аудиту).

Регулярна інформація про емітента надається раз на рік і включає загальні відомості про емітента, цінні папери товариства, терміни проведення останніх зборів акціонерів, дати виплати дивідендів, перелік юридичних осіб, з якими працює емітент, основні показники фінансово-господарської діяльності.

Особлива інформація стосується змін в акціонерному товаристві, які можуть мати істотний вплив на вартість цінних паперів або розмір доходу за ними. Згідно з діючим законодавством треба оголошувати інформацію про зміну прав власників цінних паперів, зміну в персональному складі службових осіб емітента, арешт банківських рахунків, реорганізацію або припинення діяльності, отримання кредитів на суму, що перевищує 50 відсотків статутного капіталу, та інше.

Інформація, що складає комерційну або службову таємницю, повинна бути захищена.

Конфіденційна інформація — це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні чи розпорядженні особи, поширюються за її бажанням та відповідно до встановлених нею умов та правил.

Таємна інформація — це відомості, які становлять державну та іншу, передбачену законом таємницю, їх розголошення завдає шкоди особі, суспільству, державі.

Комерційна таємниця товариства — це відомості, які пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам.

Згідно з українським законодавством держава визначає:

- перелік відомостей, які не можуть становити комерційної таємниці (КМ);
- відповідальність за розголошення відомостей, які становлять комерційну таємницю підприємства (ВР);
- порядок охорони відомостей, які становлять комерційну таємницю (ВР).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 9 серпня 1993 р. №611, комерційну таємницю не становлять:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про кількість та склад працівників, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;

- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Кожен акціонер повинен бути повідомлений про те, яка інформація є відкритою для ознайомлення, а також де, коли і на яких умовах він може ознайомитися з нею. Крім того, слід ознайомити усіх акціонерів з переліком даних, які є комерційною таємницею.

Самостійна робота.

1. Інформація в системі корпоративного управління
2. Зовнішні та внутрішні інформаційні джерела
3. Формування інформаційної системи корпорації

Література.

1. Баффетт У. Ессе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блумгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блумгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.

6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.rid.ru>.
7. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. — Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 7. Контроль над акціонерним товариством. Захист прав акціонерів

- 1.Сутність контролю над акціонерним товариством.
- 2.Сутність значної угоди.
- 3.Захист прав акціонерів при зміні статутного капіталу акціонерного товариства.
- 4.Конфлікт інтересів.

Мінімізація витрат - один із методів встановлення контролю над АТ, що здобувають популярність, є передача господарському партнерові основних активів у фінансовий лізинг. При встановленні незначних платежів заперечити в судовому порядку цю операцію неможливо. Як наслідок, акціонери АТ нічим, крім торговельної марки, не володіють.

Ще один варіант виведення власності з-під контролю акціонерів базується на схемі мінімізації оподаткування шляхом передачі частини виробничого циклу юридичній особі, що має пільги з оподаткування. При цьому з АТ виводиться та частина основних фондів, що не дозволяє йому випускати готову продукцію й вимагає при придбанні значних капіталовкладень.

На думку фахівців, передача активів у такий спосіб дозволяє менеджменту підприємства і його господарському партнеру диктувати іншим акціонерам певні умови. Підприємство, що замкнуло на собі ключовий елемент виробничого циклу, може бути дрібним акціонером АТ, але при цьому, на його думку, будуть зважати більше, ніж на плани стратегічного інвестора.

Контроль за допомогою банкрутства

Сутність цього способу полягає в ініціації банкрутства з боку менеджменту шляхом змови з одним із кредиторів. Це дозволяє одержати тимчасовий контроль над АТ без залучення значних фінансових ресурсів і разом з тим звести нанівець ознаки фіктивного банкрутства.

Схема розмивання пакетів

Іще одним методом придбання контролю над АТ у процесі банкрутства є додатковий випуск акцій у період санації. При цьому санатором може виступати один з акціонерів, що володіє великим, але не контрольним пакетом акцій.

Відповідно до діючого законодавства акціонери мають переважне право на придбання додаткового випуску акцій. Однак у тих акціонерів, які не були підготовані до подібної ситуації, може не виявитися суми, достатньої для придбання пропорційної частки. У результаті необхідні кошти підприємство отримує за умови надання санатору додаткового пакета акцій. Таким чином, статутний фонд АТ збільшується, а частка інших акціонерів зменшується. Ініціатором такої схеми може виступити менеджмент разом з одним з акціонерів із залученням «дружнього» кредитора.

Використання податкової застави

Як правило, цей метод використовується в конфліктних ситуаціях між групами акціонерів або між акціонерами і менеджментом.

Цей метод застосовується у випадку, якщо спостережна рада АТ не може ухвалити рішення щодо «консервації активів» в акціонерному товаристві. Застосування податкового методу залежить від поточної господарської діяльності підприємства. У результаті свідомої несплати податків усі активи підприємства переходять у податкову заставу, і відчуження активів без дозволу податкової адміністрації стає неможливим.

Привабливість переходу майна АТ у податкову заставу для групи акціонерів, що відстоює недоторканність активів, обумовлена не лише маловитратністю, але й одержанням додаткового часу для пошуку виходу з конфліктної

ситуації. Іноді цієї відстрочки досить для того, щоб знайти компроміс або інший метод впливу на акціонерів - суперників.

Значною визначається угода, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є її предметом, становить від 25 до 50% вартості за даними останньої річної фінансової звітності товариства.

Зміна розміру статутного капіталу в бік збільшення або зменшення завжди істотно зачіпає майнові інтереси акціонерів товариства. Тому законодавством встановлено обов'язок товариства інформувати акціонера відносно питання про зміну статутного капіталу, що виноситься на розгляд загальних зборів, більш докладно в порівнянні з інформацією з інших питань.

Конфлікт інтересів – це ситуація, що може виникнути в акціонерному товаристві, якщо посадова особа акціонерного товариства має особисту зацікавленість у результатах роботи, незалежно від того, чи суперечить така зацікавленість інтересам товариства чи ні.

Таблиця 2

Основні типи конфліктів

Проблема	Власники	Менеджери
Імідж менеджерів корпорації	доцільність	прагнення до розкоші
Вибір інвестиційного горизонту	довгостроковий	короткостроковий
Відношення до ризику	несуть ризик за рішеннями, прийнятими найманими менеджерами	відсутність майнової відповідальності за прийняті рішення
Ефективність використання прибутків	одержання у вигляді дивідендів або капіталізації, за ставкою не нижче прийнятної норми прибутковості	збільшення власного впливу в корпорації й власного добробуту
Відношення до корпорації	як до одного із джерел доходу	як до єдиного джерела доходу
Прагнення до встановлення контролю над корпорацією	сильне у власників великого пакета, низьке або відсутнє у дрібного власника	сильне
Стимули до здійснення злиття й поглинання	одержання прибутку не нижче прийнятної норми прибутковості; збереження або збільшення досягнутого рівня впливу	збільшення власного впливу і підвищення статусу

Продовження табл. 2		
Ставлення до продажу корпорації	позитивне при достатній премії за продаж пакета акцій	як правило, негативне
Прагнення до здійснення особистих витрат за рахунок корпорації	чим більше частка акціонерного капіталу, тим нижче прагнення до фінансування особистих потреб за рахунок компанії	високе

Самостійна робота.

1. Види корпоративного контролю над акціонерним товариством.
2. Способи застосування корпоративного контролю в зарубіжній практиці.
3. Менеджери проти власників або агентські конфлікти.

Література.

1. Баффетт У. Ессе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rid.ru>.
7. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 8. Процедури перетворення корпорацій

1. Доцільність процедури злиття.
2. Процедура об'єднання компаній.
3. Інвестиційний аналіз злиття.

Одним з головних аспектів інвестиційної діяльності корпорацій є проведення процедури злиття, яка віддзеркалює інвестиційні можливості компанії, напрями стратегічного розвитку та ефективність фінансового менеджменту. Економія витрат, що пов'язана з поточною діяльністю і економія фінансів соціально бажані також, як і злиття, які збільшують ефективність управління, але злиття, які знижують конкуренцію небажані та незаконні.

Синергізм. Головною мотивацією для більшості випадків злиття є збільшення вартості підприємств, що об'єднуються.

Ефект синергізму може виникнути з чотирьох джерел: економія витрат, пов'язана з поточною діяльністю, яка є за рахунок зростання масштабів виробництва.

Інвестиційні менеджери класифікують захоплення за чотири групи: горизонтальні, вертикальні, конгенеретичні, конгломеративні.

Горизонтальне злиття має місце, коли одна фірма поєднується з іншою, що має аналогічне виробництво. Приклад вертикального злиття – це придбання виробником сталі одного із своїх постачальників, такого як фірму, що добуває залізо чи вугілля. Конгенеретичне означає близький за природою та за діями – цей тип злиття включає близькі підприємства, але не виробників однієї продукції. Конгломеративне злиття має місце, коли поєднуються не близькі підприємства.

Поєднанням товариства визнається припинення одного або декількох товариств із передачею всіх прав і обов'язків іншому товариству. До останнього переходять права і обов'язки приєднаного відповідно до

переданого акта.

Основні етапи процедури такі:

1. Укладання договору про приєднання між товариством, що приєднується, і товариством, до якого здійснюється приєднання.
2. Ухвалення рішення загальними зборами акціонерів товариства, що приєднується, і товариства, до якого здійснюється приєднання, про реорганізації у формі приєднання, про затвердження договору про приєднання і про затвердження передатного акта.
3. Державна реєстрація випуску цінних паперів, розташовуваних при приєднанні, і звіту про підсумки випуску цінних паперів.

З точки зору фінансового аналізу є два основних типів операцій злиття: операційне та фінансове.

Оперативне злиття – це злиття двох компаній, при якому їх операції об'єднані з метою отримання можливого ефекту синергізму.

Фінансовим злиттям називається злиття, при якому компанії, що зливаються, не діють як ціла економічна одиниця і від якого не очікується поточного економічного ефекту.

Умови злиття передбачають відповіді на два важливих запитання:

1. Хто буде контролювати об'єднане підприємство?
2. Скільки заплатить компанія, яка поглинає, за компанію, що поглинається?

При дружньому злитті, яке розробляється конфіденційно керівництвом двох компаній, важливо документально підтвердити, що узгоджена ціна є справедливою.

1. Мотиви проведення процедури злиття в акціонерних товариствах.
2. Тактичні прийоми захисту від поглинання.

Література.

- 1.Баффетт У. Эссе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
- 3.Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rid.ru>
7. Кныш М. И. Стратегическое управление корпорациями / М. И. Кныш, В. В. Пучков, Ю. П. Тютиков. – СПб: КультИнформПресс, 2002. – 239 с.
8. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: (Монография) / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский та ін.]. -Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 232 с.
9. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 9. Корпоративна культура

- 1.Сутність корпоративної культури
- 2.Система формування корпоративної культури на підприємстві
- 3.Рівні корпоративної культури
- 4.Структура якості корпоративної культури

Корпоративна культура – це сфера менеджменту, пов’язана з розвитком інтеграційних процесів в управлінні, яка включає в якості основних компонентів цінності членів трудового колективу підприємства, переконання, норми поведінки і комунікаційної взаємодії працівників у процесі трудової діяльності, елементи матеріального середовища, що тим самим відображають індивідуальність даного підприємства. Це сукупність прийнятих на даному підприємстві норм і правил поведінки відносно клієнтів і партнерів, а також культура між особових стосунків на підприємстві.

Корпоративна культура – це найважливіша характеристика окремої людини, адже саме вона визначає спрямованість суспільної, у тому числі економічної, поведінки підприємця, змушує його дотримуватися норм етикету ділової людини.

Протягом часу і під дією різноманітних обставин культура може піддаватися змінам. Методами зміни культури підприємства є: зміна об’єктів і предметів уваги зі сторони менеджера; зміна стилю управління кризою або конфліктом; перепроєктування ролей і зміна фокусу у програмах навчання; зміна критерієм стимулювання; зміна акцентів у кадровій політиці; зміна корпоративної символіки та обрядовості.

Корпоративна культура виконує наступні функції:

- внутрішня інтеграція компанії в єдине ціле; формування певного іміджу підприємства; адаптація підприємства до змін ситуації на ринку.

Культура містить у собі правила прийняття рішень і винагороду за успіхи і схильність до ризику, і орієнтацію на зниження витрат або якість. Якість корпоративної культури залежить від: значимості високих цінностей; ефективності роботи; задоволення працівників працею; колективізму і повазі до особистостей; здорового способу життя.

Впровадження корпоративної культури дозволить удосконалити сферу корпоративного управління, запобігти виникненню конфліктів.

Самостійна робота.

1. Рівні корпоративної культури.
2. Система формування корпоративної культури

Література.

1. Виходець О.М. Засади культури організації: монографія / О.М.Виходець – Одеса: ОЛТЕХ, 2008.-138.
2. Блюмгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блюмгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
- 3.Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
5. www.personal.in.ua
6. www.tns-global.com.ua
7. www.managment.com.ua.
8. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Тема 10. Оцінка результатів діяльності акціонерного товариства

1. Дивідендна політика акціонерного товариства
2. Економічна оцінка діяльності акціонерного товариства
3. Фінансові показники корпоративного управління

Дивідендна політика – складова загальної фінансової політики акціонерного товариства, спрямована на зростання ринкової вартості акцій. Полягає в оптимізації пропорцій між тією частиною отриманого прибутку, що йде на споживання і тією, яку капіталізують. З погляду виплати дивідендів можна виділити три типи дивідендної політики.

Консервативна (або залишкова) політика припускає, що виплата дивідендів відбувається в пропорціях, які дозволяють задовольняти потреби виробничого розвитку й більш високими темпами нарощувати вартість чистих активів, а, отже, — і ринкову вартість акцій. Проведення консервативної політики можливо в 2 варіантах: а) нарахування дивідендів за залишковою ознакою. У цьому випадку нарахування дивідендів відбувається тільки після того, як за рахунок прибутку сформований обсяг власних коштів, достатній для розвитку компанії в майбутньому періоді; б) підтримка стабільного співвідношення дивідендних виплат і прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, на основі встановлення довгочасного нормативу на споживану й капіталізовану частину прибутку.

Помірна (компромісна) політика нарахування дивідендів — політика, відповідно до якої компанія намагається дотримати балансу інтересів акціонерів у виплаті дивідендів і потреб підприємства в нарощуванні капіталу. Даний тип дивідендної політики також може проводитися в 2 варіантах: а) виплата постійних сум дивідендів; б) виплата стабільних сум дивідендів з надбавкою за певних умов. Реалізація зазначеної політики пов'язана з виплатою стабільної суми дивідендів протягом тривалого періоду часу.

Політика стабільного мінімального розміру дивідендів з надбавкою в окремі періоди (або політика "екстра-дивіденду"), являє собою найбільш зважений підхід. Її перевагою є стабільна гарантована виплата дивідендів у мінімально передбаченому розмірі (як у попередньому випадку) при високому зв'язку з фінансовими результатами діяльності підприємства, що дозволяє збільшувати розмір дивідендів у період сприятливої господарської кон'юнктури, не знижуючи при цьому рівень інвестиційної активності.

Політика стабільного рівня дивідендів передбачає встановлення довгострокового нормативного коефіцієнта дивідендних виплат стосовно суми прибутку (або нормативу розподілу прибутку на споживану й капіталізовану її частини).

Агресивна політика нарахування дивідендів припускає нарахування максимального можливого розміру дивідендів. Зростання дивідендів при здійсненні такої політики відбувається, як правило, у твердо встановленому відсотку приросту до їхнього розміру в попередньому періоді.

Моделі дивідендів можна розділити на дві групи: моделювання властиво дивідендної політики (від яких факторів вона залежить – модель Дж. Лінтнера) і моделювання впливу дивідендної політики на вартість компанії (моделі М. Гордона, Міллера - Модільяні). Серед більш «спеціалізованих» підходів до дивідендної політики можна вказати теорію пріоритету дивідендів «синиця в руках», «теорію податкових переваг», «сигнальну» теорію дивідендів, «теорію клієнтури», «арбітражну теорію», і ряд інших.

Кожна корпорація реалізує власну дивідендну політику, але в той же час у рамках національного ринку, як правило, проявляються тенденції зміни дивідендної політики, характерні для більшості національних корпорацій. На зміну дивідендної політики впливають безліч факторів, серед яких слід виділити фактор економічного циклу; процентні ставки; податковий режим корпорацій у цілому й дивідендних виплат; модель інвестиційних переваг; структуру акціонерів; структуру джерел фінансування корпорації і т.д.

Вартість акціонерного товариства визначається на фондовому ринку. Основні показники, пов'язані з даними фондового ринку, представлені в таблиці 3.

Основним завданням корпоративних фінансів – фінансове забезпечення діяльності підприємства. Основним джерелом отримання грошових ресурсів для господарської діяльності підприємства є грошові кошти, виручені від реалізації продукції підприємства.

Корпоративні фінанси сприяють оптимальному використанню всіх фінансових ресурсів, активно шукають способи поліпшити фінансовий стан корпорації і підтримують такий рівень активів, який необхідний для безперебійного здійснення операційної діяльності.

Показники економічної діяльності АТ

Показник	Формула	Умовні позначення
Прибуток на одну акцію (ПА)	$ПА = НП / ОА$	НП – чистий прибуток ОА – число звичайних акцій
Дивіденди на одну акцію (ТАК)	$ТАК = \Sigma ДОА / ОА$	$\Sigma ДОА$ – планова сума дивідендів
Коефіцієнт покриття дивідендів (Кпд)	$КПД = ПА / ТАК$	ПА – прибуток на одну акцію ТАК – дивіденди на одну акцію
Коефіцієнт виплати дивідендів (Квд)	$КВД = (ТАК / ПА) * 100$	ПА – прибуток на одну акцію. ТАК – дивіденди на одну акцію
Повна прибутковість акцій (ПДА)	$ПДА = (ПА / РКА) * 100$	РКА – ринковий курс акцій. ПА – прибуток на одну акцію
Поточна прибутковість акцій (ТДА)	$ТДА = (ТАК / РКА) * 100$	ТАК – дивіденди на одну акцію РКА – ринковий курс акцій
Мультиплікатор курсу (МК)	$МК = РКА / ПА$	РКА – ринковий курс акцій ПА – прибуток на одну акцію
Кратне балансової вартості акції (КБС)	$КБС = РК / САК$	РК – ринкова капіталізація АК – (власний) акціонерний капітал
Ринкова вартість акції (РСА)	$РСА = ОА * РКА$	ОА – число звичайних акцій РКА – ринковий курс акцій

Показники, що характеризують результати фінансово-господарської діяльності компанії: динаміка обсягу товарів; динаміка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування; динаміка статутного капіталу; динаміка статутного капіталу; динаміка рентабельності акціонерного капіталу; динаміка рентабельності праці працівників апарату управління; динаміка показника дивідендної прибутковості акції; динаміка ринкової капіталізації компанії.

Література.

1. Баффетт У. Эссе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блумгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блумгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rid.ru>
7. Кныш М. И. Стратегическое управление корпорациями / М. И. Кныш, В. В. Пучков, Ю. П. Тютиков. – СПб: КультИнформПресс, 2002. – 239 с.
8. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: (Монография) / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский та ін.]. -Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 232 с.
9. Методика расчета CORE – рейтинга. Институт корпоративного права и управления [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iclg.ru>
10. Методика расчета рейтинга корпоративного управления Standard & Poor's [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.ru>
11. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями / Г. В. Назарова. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 408 с.
12. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

2. Індивідуально-консультативна робота

Цей вид навчальної роботи передбачає індивідуальну роботу викладача із студентом.

Робота проводиться за графіком індивідуально-консультативної роботи, який передбачено у розкладі навчального процесу кафедри.

Викладачем надається допомога студентам щодо виконання самостійної роботи. Це консультації, пояснення певних положень, рекомендації щодо використання тих чи інших літературних джерел, або додаткового пояснення того чи іншого матеріалу для розуміння його студентом, відповіді викладача на конкретні питання.

Завдяки проведенню таких індивідуальних занять студенти мають можливість перевірити свої знання, набуті в процесі самостійної роботи (виявити прогалини того чи іншого матеріалу).

Індивідуально-консультативна робота є ефективною формою навчального процесу, яка дозволяє студенту в повній мірі засвоїти програмний матеріал курсу, не залишаючи у своїх знаннях “білих плям”.

3. Методичні рекомендації до написання контрольних робіт для студентів заочної та дистанційної форми навчання

Контрольна робота являє собою самостійно виконане дослідження обраного питання, носить комплексний характер, і є підсумковим результатом теоретичних знань, проявом творчих аналітичних якостей студента.

Тема контрольної роботи обирається студентом з числа тих, які наведені у переліку. Для виконання контрольної роботи пропонується 25 тем, варіант контрольної роботи визначається на основі двох останніх цифр залікової книжки, якщо цифри більше ніж 25, то варіант визначається шляхом віднімання від двох останніх цифр залікової книжки $25 \cdot n$, де n — кількість повних 25 (наприклад: $68 - 2 \cdot 25 = 18$).

Обсяг контрольної роботи 10-12 сторінок формату А4 машинописного тексту або 15-18 аркушів письмового тексту.

При виконанні контрольної роботи на комп'ютері текст потрібно набирати таким чином, щоб залишалися поля: від лівого краю тексту — 30 мм, від правого — 10 мм, від верхнього та нижнього краю до рядків тексту — 20 мм. Текст слід друкувати через 1,5 інтервали, 28-30 рядків на аркуші формату А4 (210x297 мм), використовуючи шрифт Times New Roman 14.

Контрольна робота має складатися з простого плану на 4-5 конкретно сформульованих питань, вступу, відповідей на питання з обраної теми, висновків та списку використаних літературних джерел.

У вступі (1-1,5 сторінки) необхідно обґрунтувати актуальність обраної теми. Основна частина контрольної роботи (10-15 сторінок) повинна відображати зміст обраної теми з підтвердженням теоретичних питань фактичними даними, які можуть бути зібрані за місцем роботи або запозичені з статистичних видань, також необхідно зробити оцінку поглядів українських та зарубіжних економістів з обраної теми. Обов'язково слід посилатися на джерела цитат, цифрового матеріалу чи оригінальних думок авторів. Висновки (1-1,5 сторінки) є загальним підсумком виконання контрольної роботи. Вони повинні виходити з результатів дослідження і в стислій формі відображати зміст контрольної роботи, теоретичне і практичне значення проведеного дослідження. Їх рекомендується оформляти чітко, логічно виважено, не перевантажуючи цифровими даними й іншими другорядними матеріалами. Пропозиції і рекомендації наведені у висновках можуть мати як позитивну, так і негативну спрямованість. Висновки повинні відображати позицію автора з розглянутої проблеми. Наприкінці контрольної роботи наводиться список використаних літературних джерел в алфавітному порядку.

Після захисту контрольної роботи студент допускається до складання заліку.

4. Тематика контрольних робіт для студентів заочної та дистанційної форми навчання

1. Суть і характеристика корпоративного управління.
2. Чинники розвитку корпоративного сектора в Україні на основі розвитку процесу приватизації.
3. Моделі корпоративного управління різних країн (США, Німеччина, Японія, Росія, Україна).
4. Європейська спрямованість корпоративної системи України.
5. Основні функції реєстратора в корпоративному управлінні.
6. Діяльність банку як інституційного інвестора.
7. Механізм діяльності пенсійних фондів як учасників процесу корпоративного управління.
8. Особливості управління компаніями державної (комунальної) форми власності.
9. Надання товариствам інформації своїм акціонерам.
10. Мотиви проведення процедури злиття в акціонерних товариствах.
11. Тактичні прийоми захисту від поглинання.
12. Причини і фактори міжнародної діяльності транснаціональних корпорацій.
13. Вплив транснаціональних корпорацій на економічний розвиток держав.
14. Головні проблеми інвесторів в Україні.
15. Першочергові завдання щодо врегулювання проблем корпоративного управління.
16. Інструменти та фактори, що впливають на ефективність корпоративного управління.
17. Засоби захисту прав акціонерів.
18. Особливості функціонування транснаціональних корпорацій у міжнародній економіці.
19. Вплив транснаціональних корпорацій на економічний розвиток держав.
20. Засади здійснення інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій.

5. Орієнтовні питання для підготовки до заліку з дисципліни "Корпоративне управління"

1. Суть і характеристика корпоративного управління.
2. Взаємодія корпорацій з органами державного регулювання.
3. Органи управління акціонерним товариством та його функції.
4. Акція – інструмент механізму корпоративного управління.
5. Міжнародні стандарти корпоративного управління.
6. Моделі корпоративних відносин.
7. Характеристика англо-американської моделі.
8. Характеристика японської моделі.
9. Характеристика німецької моделі.
10. Сутність депозитарної системи.
11. Депозитарії та зберігачі цінних паперів.
12. Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.
13. особливості переходу прав власності на корпоративні права.
14. Поняття корпоративної власності.
15. Способи формування капіталу.
16. Суть фінансового посередництва і його функції.
17. Види діяльності фінансових посередників.
18. Інститути спільного інвестування.
19. Сутність розкриття інформації в акціонерному товаристві.
20. Система розкриття інформації.
21. Надання товариствам інформації своїм акціонерам.
22. Сутність контролю над акціонерним товариством.
23. Поняття значної угоди.
24. Захист прав акціонерів при зміні статутного капіталу акціонерного товариства.
25. Конфлікт інтересів.
26. Засоби захисту прав акціонерів.

27. Доцільність процедури злиття.
28. Процедура об'єднання компаній.
29. Інвестиційний аналіз злиття.
30. Сутність міжнародних корпорацій.
31. Особливості функціонування транснаціональних корпорацій у міжнародній економіці.
32. Засади здійснення інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій.
33. Вплив транснаціональних корпорацій на економічний розвиток держав.
34. Ефективність системи корпоративного управління на основі оцінки дивідендної політики.
35. Оцінка якості корпоративного управління.
36. Удосконалення фінансових передумов розвитку корпоративного управління.
37. Об'єкти корпоративного управління.
38. Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку як регулятор корпоративних відносин.
39. Фонд державного майна України як регулятор корпоративних відносин.
40. Антимонопольний Комітет України як регулятор корпоративних відносин.

6.Список рекомендованих джерел до вивчення дисципліни

- 1.Баффетт У. Эссе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / Уоррен Баффетт; сост., авт. предисл. Лоренс Каннингем; пер. с англ. Ю. Гальцев. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 268 с.
2. Блумгардт А. Модели корпоративного управления / А. Блумгардт. – Киев: Наук. думка, 2003. – 160 с.
- 3.Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / О. М. Вакульчик. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: (Монографія) / В. М. Гриньова, О. С. Попов. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Информация о национальном рейтинге корпоративного управления [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rid.ru>
7. Кныш М. И. Стратегическое управление корпорациями / М. И. Кныш, В. В. Пучков, Ю. П. Тютиков. – СПб: КультИнформПресс, 2002. – 239 с.
8. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: (Монография) / [В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский та ін.]. -Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 232 с.
9. Методика расчета CORE – рейтинга. Институт корпоративного права и управления [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iclg.ru>
10. Методика расчета рейтинга корпоративного управления Standard & Poor's [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.standardandpoors.ru>
11. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями / Г. В. Назарова. – Х. : ХДЕУ, 2004. – 408 с.

12. Офіційний сайт Державної установи «Агенство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» при Державній комісії з цінних паперів та фондовому ринку. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>
13. Принципи корпоративного управління, затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України № 571 від 11.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com>
14. Про затвердження критеріїв оцінки ефективності управління корпоративними правами держави. Наказ від 24.06.2004 N 1241 [Електронний ресурс] / Фонд Державного Майна України. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com>.
15. Хессель М. Корпоративное управление. Владельцы, директора и наемные работники акционерного общества / М. Хессель; пер. с англ. В. Миловидов. – М.: «Джон Уайли энд Санз», 1996. – 240 с.
16. Офіційний сайт Верховної Ради України: www.rada.gov.ua
17. Державна служба статистики України: www.ukrstat.gov.ua
18. Міністерство фінансів України: www.minfin.gov.ua
19. Міністерство економічного розвитку і торгівлі: www.me.gov.ua
20. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу: www.uaib.com.ua
21. Сайти бізнес-новин: www.business.ua ; www.business.vesti-ukr.com ; www.business-journal.com.ua ; www.ubr.ua; www.delo.ua.
22. Корпоративне управління : навчальний посібник / С. І. Сергійчук. – Миколаїв : НУК, 2016. – 228 с.

Зміст

Вступ.....	4
1.Зміст дисципліни «Корпоративне управління» за темами.....	5
2.Індивідуально-консультативна робота	42
3. Тематика контрольних робіт для студентів заочної та дистанційної форми навчання.....	44
4. Орієнтовні питання для підготовки до заліку з дисципліни «Корпоративне управління».....	45
5. Список рекомендованих джерел до вивчення дисципліни.....	47